

Pôsobenie Franka Wollmana na Slovensku v kontexte dejín folkloristiky

HANA HLÔŠKOVÁ (BRATISLAVA)

V roku 1993 začalo vo vydavateľstve Slovenskej akadémie vied Veda vychádzať monumentálne dielo, ktoré publikačne prístupnilo výskumný projekt, ojedinelý v európskom kontexte. Prvý diel publikácie Slovenské ľudové rozprávky vyšiel pri príležitosti 11. Medzinárodného zjazdu slavistov, avšak s polstoročným odstupom od vykonaných terénnych zberov ľudovej slovesnosti. Iniciátorom a autorom koncepcie zberov bol prof. Frank Wollman. Jeho pôsobeniu na Slovensku v kontexte dejín folkloristiky je venovaný tento príspevok. Považujem ho za aktuálny o to viac, že v roku 2003 sme si pripomenuli 115. výročie narodenia F. Wollmana a v záverečnej etape redakčných prác je tretí – posledný diel Slovenských ľudových rozprávok.

Dielo Slovenské ľudové rozprávky I.- III. bolo pripravené na pôde Ústavu etnológie SAV a je výberom 585 textov z rozsiahleho korpusu medzivojnovnej výskumnej a zberateľskej akcie¹, ktorú folkloristika označuje názvom „wollmanovská zberateľská akcia“ (ELKS, heslo: Wollman, Frank). Výber textov do edície pripravila ešte koncom 50-tych rokov PhDr. Božena Filová, CSc.. Texty reprezentujú žánrové zastúpenie autentického ľudového rozprávania a jeho stav v rokoch 1928-1947, keď sa výskumy konali. Komentárovú časť a zaradenie textov do medzinárodných súvislostí rozprávačských látok pripravila dlhoročná pracovníčka Ústavu etnológie SAV (do roku 1994 Národopisný ústav SAV) PhDr. Viera Gašpariková, DrSc..

Prvý zväzok diela vyšiel vo vydavateľstve Veda a s finančnou podporou Štátneho fondu kultúry Pro Slovakia. Druhý zväzok vyšiel v roku 2001 aj s finančnou podporou zo zahraničia (Nemecko, Česká republika).

V. Gašpariková už v rokoch 1991, 1992 vydala odborný dvojjazyčný

¹ Terénne výskumy študenti vykonali aj s podporou štipendií Sboru pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi.

(slovensko-anglický) katalóg textov wollmanovskej zberateľskej akcie, ktorý sa stretol s priaznivým odborným ohlasom širokej európskej folkloristickej obce. Katalóg, ako odborná pomôcka, podáva slovenské a anglické registry textov wollmanovskej zbierky spolu s odkazmi na inonárodné katalógy, ako aj indexy všetkých látok zaradených do edície, čím sprístupňuje slovenský materiál ústnej prózy na širšie komparatívne štúdium.

Zavŕšením komplexne koncipovaného diela je v elektronickej podobe definitívne edične pripravený III. - záverečný zväzok. III. zväzok obsahuje rozsiahlu štúdiu a vedecké komentáre, ako i obsažné resumé v anglickom jazyku.

Kým prvý zväzok *Slovenských ľudových rozprávok* zahŕňa texty zo stredného Slovenska a obsahuje 191 textov, druhý zväzok obsahuje 255 textov z obcí západného Slovenska, v treťom zväzku je zaradených 139 textov z východného Slovenska. Texty rozprávání sú zoradené podľa obcí v širšom župnom členení. Pri každej obci sú uvedené základné dobové údaje z času, keď tam študenti zbierali rozprávačský materiál. Každý text je opatrený tzv. pasportizačnými údajmi – teda informáciami o rozprávačovi (pohlavie, vzdelanie, vek, konfesia, odchody za prácou, zdroje poznania rozprávání apod.), údaje o zapisovateľovi a rok zápisu. I keď pôvodné terénne zápisy poslucháči prepísali čiastočnou fonetickou transkripciou, editorka vyšla v ústrety čitateľskému komfortu a texty uvádza v temer spisovnej jazykovej podobe. Zároveň sa však snažila čo najviac zachovať poetické a stylistické špecifiká pôvodného zápisu. Kvôli regionálnemu koloritu ponechala v textoch dialektizmy alebo málo známe výrazy či archaizmy, ktoré vysvetľuje *Slovník nářečových výrazov a málo známých slov* (s. 1062-1072). Súčasťou publikácie sú aj: *Zoznam obcí, Zoznam rozprávačov, Zoznam zapisovateľov rozprávok, Schéma postupu uverejňovania rozprávok podľa obcí a Čiastková mapa zápisov*.

I keď gros publikácie tvoria texty ľudovej prózy všetkých žánrov: čarovné rozprávky, povesti, poverové rozprávania, memoráty, humoristické rozprávania a anekdoty, neopomenuteľnou súčasťou sú porovnávacie komentáre k jednotlivým textom. Tie sú zdanlivo určené predovšetkým odbornému záujemcovi – obsahujú totiž údaje o histórii konkrétnej rozprávačskej látky, o jej šírení v inonárodných kultúrach, o jej domácich variantoch. Z komentárov si však aj laický záujemca o slovesnú tradíciu utvorí obraz o genéze, šírení, medzinárodných paralelách či o prípadnej špecificke rozprávání, ktoré edícia sprístupňuje.

Z historického hľadiska tak folkloristika na Slovensku má k dispozícii tri veľké a v mnohom porovnateľné korpusy materiálu ústnej prózy. Sú to zbery štúrovskej generácie, známe codexy či rukopisné zborníky, ktoré

však doteraz nevyšli v kritickom vedeckom vydaní. S približne 50-ročným odstupom sú to ďalej zbery pozitivisticky orientovaného lingvistu Samuela Czambela (1856-1909). On zbieral a zapisoval texty ústnej slovesnosti z pozícií lingvistu, zaujímajúceho sa o dobový stav aktuálnej hovorovej reči – teda vo vidieckom prostredí nárečia. Nepristupoval k textom výbe-rovo – nezaujímal sa o konkrétne žánre, a práve preto sa mu podarilo, i keď len na strednom a východnom Slovensku, zaznamenať vlastne synchrónny rez aktuálneho rozprávačského repertoáru (Czambel 1906). Tre-tím vývinovým rezom ústnej prózy na Slovensku je práve korpus textov, získaných wollmanovskou zberateľskou akciou. Táto výnimočná akcia však z pohľadu publikovaných prác F. Wollmana ostávala celkom v tieni, pričom B. Beneš ju oceňuje ako „zberateľsky iniciátorskú a metodo-logicky koncíznu“ (Beneš 1996: 94).

Pri koncipovaní príspevku som vychádzala z rôznych dosiaľ publiko-vaných prác, no pracovala som tiež v archíve FF UK v Bratislave a využila som aj metódu oral history. Podarilo sa mi uskutočniť rozhovor s jedným z dnes už len dvoch žijúcich zberateľov v rámci wollmanovskej zberateľskej akcie na Slovensku, 87-ročným Melicharom Václavom, ktorý mi poskytol cenné informácie. Opieram sa aj o údaje získané v rozhovore s prof. dr. Slavomírom Wollmanom, DrSc., synom F. Wollmana.

Do akého akademického prostredia vstúpil Frank Wollman pri svojom príchode na Slovensko? V súčasnosti sa folkloristika v našom kultúrnom kontexte chápe ako súčasť etnológie a dnešní aktívne pôsobiaci folkloristi prešli výučbou v tomto duchu. Nebolo to vždy tak a práve prehľad semi-nárov a prednášok z problematiky ústnych tradícií V 20. a 30. rokoch 20. stor. na bratislavskej Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, resp. Slovenskej univerzity hovorí o tom, že profesionálna folkloristika na Slo-vensku sa rodila vo filologickom či skôr literárno-historickom a literárno-teoretickom lone (Hlôšková, 2003).

Národopis (dnes etnológiu) ako študijný odbor mohli študenti na Slo-vensku až do začiatku 90. rokov 20. storočia študovať len na Univerzite Komenského v Bratislave, ktorá naplnila naliehavú potrebu samostatnej univerzity na Slovensku po vzniku I. Československej republiky v roku 1918. Rozhodnutím československej vlády v roku 1919 bola založená uni-verzita, pomenovaná po význačnej osobnosti európskych kultúrnych dejín Jánovi Amosovi Komenskom. Národopis patrí k najstarším študijným od-borom na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a keď sa v roku 1921 začal prednášať v rámci zemepisu, bratislavská univerzita bola vlastne i prvým miestom výučby národopisu vo vtedajšej Českoslo-venskej republike. V Prahe i v Brne sa národopis začal prednášať neskôr.

Na Filozofickej fakulte UK v rokoch 1921-1931 prednášal všeobecný a slovenský národopis prvý riadny profesor národopisu v Československu dr. Karel Chotek (1881-1967). Chotek bol vymenovaný za riadneho profesora všeobecného národopisu medzi prvými siedmimi profesormi filozofickej fakulty. Pôsobenie K. Chotka na Univerzite Komenského bolo prínosom i z hľadiska perspektív a koncepcie národopisného výskumu na Slovensku. Dovtedajší výskum bol z personálnych, finančných i inštitucionálnych dôvodov nesystematický. K. Chotek tento stav poznal a tak hneď v prvom období svojho pôsobenia vypracoval a publikoval Program slovenského národopisného súpisu. Možno konštatovať, že práve zásluhou pedagogického i vedeckého pôsobenia K. Chotka do praxe vstúpila významná skupina odborne školených slovenských národopiscov (J. Mjartan, A. Polonec, R. Bednárík). V tom čase sa uplatňovalo hľadisko, že národopis skúma materiálnu, sociálnu, duchovnú kultúru a ľudové výtvarné umenie. Skúmaním folklóru sa zaoberala špeciálna vedná disciplína – folkloristika, ktorej jedna vetva – slovesná folkloristika ako súčasť filológie sa zaoberala výskumom slovesného folklóru. Hudobná folkloristika ako odvetvie muzikológie skúmala hudobný folklór (Podolák 1991: 223). Po odchode K. Chotka v roku 1932 do Prahy sa národopis ako študijný predmet niekoľko rokov neprednášal a jeho výučba v rámci histórie pokračovala od roku 1936 po príchode doc. dr. Viléma Pražáka (1899-1976). V tridsiatych rokoch na Filozofickej fakulte UK v Bratislave prebiehali prednášky a semináre, ktoré v rámci slavistiky viedol prof. dr. Piotr Grigorievič Bogatyriov (1893-1971), ktorý v Československu pôsobil od roku 1921. Bol členom Pražského lingvistického krúžku a spočiatku sa výskumne venoval najmä štúdiu ľudového divadla. Teoretickými východiskami celej jeho vedeckej práce boli princípy seaussurovskej synchronnej lingvistiky, ktoré aplikoval na celú ľudovú kultúru (ľudové divadlo, povesy, obrady, ľudový odev ai.). Poukazoval na dôležitosť analýzy funkcií študovaných javov a ich premien a jeho synchronna analýza je počiatkom formovania sa funkčno-štruktúrálnej metódy v národopisnom výskume. Táto metóda i osobnosť P. G. Bogatyriova si získali spolupracovníkov z iných vedných disciplín, ale tiež nasledovníkov. V roku 1937 sa P. G. Bogatyriov stal docentom na FF UK, na ktorej pôsobil do roku 1940, keď odišiel do Sovietskeho zväzu. Svojou prácou na FF UK, publikačnou činnosťou i prácou v spolku Vedecká syntéza, kde sa združovali mladí, pokroko-vo orientovaní, bádatelia viacerých vedných disciplín, P. G. Bogatyriov výrazne ovplyvnil vtedajšiu úroveň výskumu ľudovej kultúry na Slovensku. A práve na Slovensku sa po jeho odchode rozpracovali niektoré tézy

funkčno-štruktúrálnej metódy v aplikácii na rôzne oblasti ľudovej kultúry predovšetkým v prácach A. Melicherčika, M. Kosovej a S. Kovačevičovej.

Za čias Chotkovho pôsobenia na FiF UK problematiku slovesného folklóru prednášal v rámci slovanskej filológie český profesor Frank Wollman (1888-1969), žiak Jiřího Polívku. Na univerzite pôsobil ako profesor porovnávacích slovanských literatúr a viedol seminár ústnej tradície. I keď archívne materiály (zoznamy prednášok) z obdobia, keď v Bratislave F. Wollman pôsobil, nie sú kompletne, predsa však podávajú obraz a základnú informáciu o prednáškach a seminároch, ktoré viedol. V archíve Filozofickej fakulty UK sa nenachádzajú žiadne úradné doklady k jeho osobe, čo však asi súvisí aj s tým, že bol na fakulte hosťujúcim pedagógom.

F. Wollman na Slovensko prišiel v roku 1919 a pôsobil najprv ako stredoškolský profesor v Modre, v rokoch 1919-1922 v Bratislave. Na Filozofickej fakulte UK začal pôsobiť v roku 1923 ako docent pre odbor porovnávacích dejín slovanských literatúr a tradícií ľudových. V *Sozname osôb a ústavov* na bratislavskej univerzite v školskom roku 1932/1933 je uvedený v zozname supľujúcich profesorov a docentov. Za mimoriadneho profesora Univerzity Komenského bol menovaný 28. októbra 1925. V zoznamoch prednášok z 20. a 30. rokov sa dozvedáme, že v roku 1922 viedol Wollman kurzy českého jazyka pre začiatočníkov i pokročilých, no v roku 1923 už prednášal dejiny slovanských literatúr, ľudovú tvorbu u Slovanov, ale i srbochorvátsku drámu, v roku 1925 aj drámu slovinskú.

V letnom semestri školského roka 1926/1927 prednášal predmet Československá ústna (ľudová) slovesnosť a viedol Cvičenia na ľudových (tradičných) textoch i zbieranie tradícií. Cvičenia na ľudových (tradičných) textoch sú zapísané v programe štúdia i v letnom semestri školského roka 1931/1932. V letnom semestri školského roka 1933/1934 viedol seminárne cvičenie zo slovanských tradícií a literatúr a čo je z hľadiska folkloristiky dôležité, i Čítanie a výklad Polívkovho *Súpisu slovenských rozprávok* (Polívka 1923-1932). Toto päťzväzkové základné dielo slovenskej folkloristiky uviedlo do systému dovtedajšie záznamy a údaje o ľudovej próze, ktoré sa zachovali v rukopisných zborníkoch či publikované v monografiách, časopisoch a kalendároch. Ako konštatuje J. Michálek: dielo „nastavilo tiež zrkadlo vtedajšiemu stavu prozaickej tradície na Slovensku, jej životnosti, aktuálnosti práce s ňou, terénnym výskumom počínajúc. Na tom nič nemení ani skutočnosť, že priamy ohlas v podobe konkrétnych činov dostavil sa až po viacerých rokoch (zberateľská akcia ľudovej prózy pod vedením F. Wollmana)“ (Michálek 1990: 103).

V zimnom semestri školského roka 1928/1929 v Oddelení pre slovan-
ské tradície a slovan-ské literatúry viedol F. Wollman seminár Úvod do ľu-
dovedného štúdia a zbierania ústnej slovesnosti. A v tom roku sú aj dato-
vané prvé zbierky študentských terénnych výskumov ústnej slovesnosti.
Iniciátorom a odborným garantom výskumnej akcie, ktorá z hľadiska konce-
pcie i šírky nemá obdobu vo vtedajšom európskom kontexte, bol práve
profesor F. Wollman. Vykonávali ju študenti a svojimi zbermi pokryli
všetky regióny Slovenska.

F. Wollman pôsobil na bratislavskej univerzite ako jeden z mnohých
českých pedagógov, ktorí stáli pri zrode univerzitného školstva na Sloven-
sku. Je známe a neodškriepiteľné, že pomoc českej inteligencie bola fun-
damentálna, i keď sprevádzaná v dobovom politickom a spoločenskom
kontexte viacerými protirečeniami (Bystrický 2000: 20-21). V čase, keď
sa schyľovalo k druhej svetovej vojne, jedným z dôsledkov podpísania
Mnichovskej dohody z 29. 9. 1938 bolo i utvorenie autonómnej vlády
na Slovensku a prijatie zákona o autonómii Slovenskej krajiny 22. 11.
1938, čo výrazne poznačilo aj situáciu českých zamestnancov z právnej
i faktickej stránky. Hlinkova slovenská ľudová strana po tom, ako sa 6. 10.
1938 dostala k moci, presadzovala čo najskorší odsun časti českých za-
mestnancov zo Slovenska. Nebola to však len HSĽS, ale i členovia iných
politických strán a radikálni jednotlivci, ktorí sa nezriedka uchýľovali
k sociálnej demagógii. Je treba uviesť, že „univerzita nebola jednoliatym
celkom, ktorý by bezvýhradne a za každých okolností slúžil ľudáckemu
režimu“ (Dolan, Bartl 1966:3). No v zmysle rozhodnutia vlády Slovenskej
krajiny z 19. 12. 1938 a na základe dohody s ústrednou vládou v Prahe bo-
li daní k dispozícii univerzitní učitelia, z FF UK napr. V. Vážný, V. Cha-
loupecký ai. F. Wollman v prameňoch uvedený nie je (čo súvisí pravdepod-
odobne s tým, že bol externým pedagógom). V tom čase sa prijímali na u-
niverzite viaceré opatrenia, ktoré smerovali k jej fašizácii a klerikalizácii
(Dolan, Bartl 1966:9). Kým v školskom roku 1938/1939 z celkového poč-
tu 11 akademických funkcionárov nebol ani jeden slovenskej národnosti,
v nasledujúcom školskom roku bolo v akademických funkciách 9 Slová-
kov a 2 pedagógovia českej národnosti (Dolan, Bartl 1966:9). Odchod
českých vyučujúcich znamenal pre niektoré odbory krízu, keď napr. na
FiF UK sa prestali v tom čase prednášať dejiny hudby, estetika, národopis
i dejiny umenia. Po vzniku Slovenskej republiky sa dohoda stala irelevan-
tná a 18. 3. 1939 prijala slovenská vláda uznesenie o prepustení všetkých
českých zamestnancov zo štátnych úradov, ústavov a podnikov, pričom
temer úplná väčšina zamestnancov českej národnosti bola nútená odísť
zo Slovenska do 30. 6. 1939 (Šisler 1989).

Po odchode F. Wollmana z bratislavskej univerzity organizačné zabezpečenie terénnych výskumov ústnej slovesnosti prevzali M. Kolečányi (vyd. Kosová) a E. Paulíny. Zbery prebiehali ešte v rokoch 1941 a 1942. V roku 1947 sa v nich už nepodarilo pokračovať. Zbiery boli uložené v Slovanskom ústave a ako uvádza S. Wollman: „Jako mladý pracovník ústavu jsem počátkem padesátých let odevzdával vydatnou část zápisů slovenské povídkové lidové prózy dr. Márii Kosové, aniž byl tento písemný materiál evidován v nějakém soupisu věcí, které přečkaly v ústavu válku“ (Wollman 2003:10).

Ako uvádza V. Gašparíková, F. Wollman iste okrem cieľov zberateľských sledoval rozsiahlym terénnym zberom ústnych tradícií aj zámer publikačne tieto texty sprístupniť, a tiež vedecky spracovať (Gašparíková 1988: 355). Na Slovensko prišiel dobre pripravený teoreticky (ako žiak J. Polívku) a s poznáním, že tu je životnejšia prozaická tradícia než inde, absentuje však odborná zberateľská práca v teréne a slovenský materiál je potrebné zasadiť do medzinárodného kontextu (Gašparíková 1988: 356). Podrobnejšie o východiskách a zámeroch zberateľskej akcie však informuje sám F. Wollman v *Slove na úvod* v prvom zväzku *Slovenských ľudových rozprávok* (s. 610–613). V ňom zdôrazňuje aj politický aspekt akcie: „Má práce byla myšlena od počátku politicky: lidovou prozaickou živou a mnohotvárnou tradicí měl být podán jasný obraz tvůrčích sil slovenského lidu. Od r. 1933, kdy jsem si uvědomil neodvratnost druhé světové války, zaměřoval jsem sběr více na pohraniční kraje Slovenska, aby byl podán důkaz jejich slovenskosti. Sebraný materiál sice byl dán včas k dispozici delimitační komisi r. 1940, ale co byla hitlerovským a horthyovským generálům slovenskost lidu a kraje!“ (Filová, Gašparíková 1993: 611).

Spomienky na F. Wollmana s dôrazom na ním iniciovanú zberateľskú akciu sprístupňuje jeho syn, slavista prof. dr. Slavomír Wollman, DrSc.:

Nakoľko ide o tú zberateľskú akciu na Slovensku, tak to bol jeho (F. Wollmana – doplnila H.H.) podnik a na to dostával zo Slovanského ústavu malý príspevok, ktorý po stovke alebo dvoch stovkách rozdeľoval svojim študentom, členom seminára, ktorý bol orientovaný priamo na zbieranie slovenského prozaického folklóru. Samozrejme, že modelom tam bol súpis Polívkov, z toho sa vychádzalo a môj otec to už od začiatku tridsiatych rokov orientoval tak, aby najmä tie pohraničné oblasti boli dobre zachytené. Aby sa tam teda prítomnosť a prevaha slovenského etnika dokumentárne zachytila. Tých ľudí, ktorí vtedy zbierali, tých ja som čiastočne poznal už vtedy ako chlapčisko a čiastočne potom ako študent a potom aj ako aktívny vedecký pracovník. Medzi nimi boli, samozrejme, Eugen Paulíny, Meli-

cherčík, ktorý mal okrem iného aj zásluhu o to vydanie janošíkovského procesu, no okrem iného tam bola Mária Kosová... Keď išlo o to, že sa to začne vydávať, čoskoro po druhej svetovej vojne, tak ja som sa v 49-tom ocitol v Slovanskom ústave ako zamestnanec...Keď som tam nastúpil, tak sa začalo hovoriť o vydávaní týchto zbierok. A ja som v rozhovore s vtedajším tajomníkom Slovanského ústavu, dr. Svobodom, etymológom a miestopiscom narazil na to, že tam je kópia alebo dokonca originál dost dôležitej časti slovenských zberov. To sa tam zrejme dostalo tak, že bolo treba preukázať, ako sa vydali tie peniaze. No a to som ja Márii Kolečányiovej, vtedy už Kosovej, protokolárne odovzdával, lebo ona bola v prvom slede tých, ktorí sa toho ujali. Ona samozrejme bola súčasníčka a poznala všetkých. Ja som poznal len niektorých, ale teraz keď to vychádza, tak si vybavujem aj ďalšie mená... Tam, sa mi mihá aj meno Kvietik. Poviem vám aj, prečo. My sme v roku '39 a '40 robili horské túry s mojím otcom. Takúto turistiku pestoval aj s Františkom Trávníčkom a s akýmsi dôstojníkom. My sme takto išli vo dvojici a v roku '40 sme sa vydali do Šumiac, skade bol tento náš Kvietik, otcov žiak, a bolo dohodnuté, že z toho Šumiac nás dovedie na horskú chatu Coburgovcov, ktorá bola v sedle pod Kráľovou hoľou a ďalej že už pôjdeme sami. Potom po tých hrebeňoch, hrebeňovou túrou – nasledujúca zastávka bola až Ďumbier. To bolo 55 km. Takí sme vtedy boli! Mojmu otcovi bolo 52 a mne bolo 14-15. S ruksakmi na chrbtoch a so všetkým činom. A keď bolo treba, tak sme spali na senníkoch...Tak do tej coburgovskej chaty nás dovedol tento Kvietik a viem, že bol spojený aj s tým zbieraním...Čo sa týka vydania, otec sa od začiatku postavil na stanovisko, že to je vec jeho slovenských žiakov. A samozrejme, že rátal s tým, že to bude robiť Mária Kolečányiová.

O terénnych zberoch ústnej slovesnosti spomína jeden z posledných žijúcich zberateľov – vtedajších poslucháčov FiF UK v Bratislave, 87-ročný Melichar Václav² takto³:

² Melichar Václav sa narodil 22. 4. 1916 v Trávníci (okr. Nové Zámky). Na FiF UK v Bratislave vyštudoval slovenský jazyk a nemecký jazyk. Pôsobil ako stredoškolský profesor, redaktor a prekladateľ. Žije v Bratislave.

³ Stretnutie s Melicharom Václavom prebehlo v novembri 2003 v jeho bratislavskom byte. V predbežnom telefonickom rozhovore som ho vopred oboznámila s mojím záujmom o jeho spomienky na prof. Wollmana a na účasť na zberateľskej akcii. M. Václav mi vyrozprával autobiografiu, zameranú na profesionálnu dráhu, v ktorej spomínanie na obdobie vysokoškolského štúdia, a teda i na zberateľskú akciu tvorili len nepatrnú časť. Rozprávanie som nahrála na diktafón. Napriek vysokému veku M. Václav rozvíja svoje záujmy aj naďalej – má

Na slovenčine prednášal profesor Wollman a dochádzal v tom čase z brnenskej univerzity. On nebol riadny profesor našej univerzity, ale dochádzal. Prednášal slovanské literatúry. Folkloristika, to bol taký jeho druhý záujem. Jeho v tých slovanských literatúrach veľmi interesovala práca folkloristika. Práve tá časť duchovnej tvorby ľudovej. A o tom nám rozprával. To sme si vyberali, tak ako Mukařovský tam tiež prednášal, to sme si mohli vybrať. Mňa interesovali práve tieto veci, lebo ja som bol tiež z dediny, pravda, tak teda som sa prihlásil. A to nie mnohí... Ak sme bývali takí desiati, na tých jeho prednáškach! To bol skôr taký seminár. On bol mimoriadne zaujímavý a príťažlivý človek. On bol taký, nie ženský – on bol chlap, ale jemný, takej jemnej kultúry osobnej. V tom on bol zvláštny. A tak isto, v styku s nami, on sa nevyvážal a nerobil zo seba veľkú osobnosť – jednoducho, konal si svoju povinnosť. Veľakrát sme boli aj v diskusiách s ním. A to už neviem, kde sa vzala tá iniciatíva, ale to musela byť jeho vlastná iniciatíva, z našej strany tá iniciatíva nebola, zo strany študentov. To bola jeho vlastná iniciatíva, že sa chcel postarať aj o slovenské tradície ľudové a požiadal, pravdepodobne, lebo to boli peniaze od krajov (alebo krajina vtedy bola, to ja už neviem, aká vtedy organizácia bola), ale požiadal o peniaze a nám predložil návrh. Rozprávali sme sa, pravda, o štúrovcoch, ktorí fakticky – toto bolo nadväzovanie na to, čo oni robili: chodenie z dediny do dediny, zapisovať a tak. To ja už neviem, no ale hádam nám nejakú inštrukciú povedal, nuž ale tam ani nejaká veľká inštrukciú nebola treba – jednoducho: ako počuješ, tak zapisuj. Pravda, magnetofóny sme nemali v tom čase, no tak sme ceruzou a papierom zapisovali, no a: choď, z dediny do dediny! No a ešte sme tam povedali, že kto odkiaľ chce. Lebo ja, to bolo tak prvý raz, niekedy v 35-tom alebo 36-om, som išiel na východ – na východné Slovensko: Lemešany, Lodenica (Lodina – opravila H.H.), Kysak, no tak tie dediny som si ja zobral a tam som išiel. A neviem, či som bol sám, či nebol so mnou aj doktor Grajciar. A potom v ďalšom roku som už zbieral a zapisoval u nás, v mojej rodnej dedine, lenže ja neviem, či bol vyčerpaný celý ten materiál... Lebo ja som okrem toho chodil ešte: Beleg (teraz je to Podhájska), a pamätám sa, že tam bol jeden zaujímavý Cigán, ktorý mi rozprával a nadhlo to vedel rozprávať. Tak sa mi zdá, že áno. Potom som bol, vtedy sa to volalo Lót, potom je tam Kolta a to bola tiež taká úroda, čo som za jeden rok pozbieral. A to my sme dostávali ako štipendium na túto činnosť. Oni nám vyplatili, ak sa

napr. pripravenú zbierku piesní i s nápevmi zo svojej rodnej dediny, o ktorej vydanie sa usiluje.

dobře pamätám, dajme tomu, 1200,- korún. No a za tie peniaze, to sme sa museli stravovať, cestovať, no všetko.

HH.: Ubytovanie ste mali ako zabezpečené?

To vám bolo interesantné. Tam vám boli dobrí ľudia! Totiž, za kým išiel človek napred? Išiel som za učiteľom, miestnym alebo za riaditeľom, poľažne za niekým z miestnej inteligencie. Povedal som mu, o čo ide a koho by mi poradil. On poznal, kto je vyprávač a kto je spevák v dedine. No a sa pamätám, že naraz ako som prišiel, že nech sa páči, sadnite si, veľké pohostenie, aj spať môžete u nás! Všetko bolo! Na druhý deň som zase zapisoval, znova som tam bol a takto to bolo, že u tej miestnej inteligencie sa nejako umiestnil. Ináč sa to nedalo. Bolo sa treba obrátiť na ľudí, ktorí s touto témou majú niečo spoločné. A to boli učitelia! Ani farári... aj tí by boli mohli byť účastníkmi toho, no ja som nebol u nijakého, i keď som katolík a veriaci, ale som nebol u nijakého. U nás, v našej dedine, to som poznal, dohovoril som sa. Deci pálena bolo, to som si ja ešte aj kupovať musel! Pretože ten dotyčný dostal ešte deci pálena alebo fajčivo nejaké som mu kúpil, doniesol a on diktoval...Ale boli takí, že sa sťahovali, že čo ja, ja to neviem, že čo ja vám také dlhé vyprávačky, ja to neviem... To bolo skôr – spôsob presvedčiť ho, aby chcel. No to boli takí, čo aj radi. To bol ten Mikulec, taký ukecaný, to poznáme také typy ľudí. Ten bol rád, že sa môže ukázať, čo vie. Ale ináč to bolo skôr, že sa ten dotyčný stiahol a nebol veľmi ochotný a musel som ho presvedčať, čo tým sledujeme a že to nič také nebude, možná, že raz to niekde bude uverejnené - lebo aj to sme my nevedeli...Bože, veď to ako keby po sto rokoch sa uverejnilo! My sme to museli prepísať a ešte aj na stroji sme to museli odovzdávať. To sa zapisalo, ale sa to neupravovalo. Jedine nejaké len rečové chyby alebo nelogizmy, keď sa vyskytli, ale také, ktoré vyplývali z tej techniky, lebo to už tie samé rozprávky sú nelogické! To ja sa až čudujem, tieto moje rozprávky, že koľko fantázie úžasnej bolo potrebné, aby to takto ľudia skombinovali...

Prostredníctvom poslucháčov slovanského seminára realizoval tak Frank Wollman svoj plán komplexného výskumu ľudovej prózy, ktorým sa zaznamenal súdobý stav rozprávačského repertoáru vo všetkých etnografických regiónoch Slovenska. Výsledkom je archív 120 zbierok, ktoré zozbieralo 64 zberateľov a v dnešnom stave by mal obsahovať vyše 2200 textov ľudovej prózy a pomerne veľké množstvo piesní (Lunterová 1991:149). Zápisy vyše dvetisíc textov a podrobné výskumné správy, ktoré napísali študenti-výskumníci, sa po viacerých peripetiách dostali

do Slovenskej akadémie vied. V súčasnosti sú uložené ako zvláštny fond v archíve Ústavu etnológie SAV v Bratislave.

Vzhľadom na skutočnosť, že výber textov na publikovanie bol už pripravovaný v elektronickej verzii a celý archívny korpus tvorí uzavretý celok, počítačové spracovanie archívu folklórnych textov vo Vedeckom archíve Ústavu etnológie SAV by sa malo práce začať práve tu. O počítačovom spracovaní archívu ľudovej prózy sa uvažovalo už na začiatku 90. rokov (Kiliánová 1991). Projekt, ktorý vznikol na pôde Ústavu etnológie SAV sa zatiaľ z rôznych príčin nerealizoval, no nazdávam sa, že dnešná situácia ho umožňuje aktualizovať a pri sústredenom úsilí i zavŕšiť. Spracovaný archív wollmanovskej zberateľskej akcie by bol výborným východiskom na overenie a následné počítačové spracovanie celého rozsiahleho textového archívu, čo je v súčasnosti nevyhnutný krok pri spracovaní, uložení a sprístupňovaní archívnych fondov vedeckých inštitúcií (Krist 2003).

Výsledky tzv. wollmanovskej zberateľskej akcie boli od konca 50. rokov pripravené do tlače. Publikácia, ktorá ich sprístupňuje, spĺňa kritériá kritického vedeckého vydania textov ľudovej prózy.

Od roku 1993 sa publikovaním výberu zozbieraného materiálu ústnej ľudovej prózy síce oneskorene, ale predsa dostávajú do rúk odborníkov i širšej verejnosti výsledky zberateľskej akcie, ktorú viedol erudovaný bádateľ a pedagóg. Na tejto zberateľskej akcii sa metodicky a organizačne vyškolili vtedajší poslucháči, ktorí neskôr vo vede na Slovensku zaujali popredné miesta: M. Kosová-Kolečányi, R. Žatko, E. Paulíny, P. Ratkoš, J. Štolc, J. Sedlák, R. Mrlian a mnohí iní, ktorí pôsobili ako pedagógovia či redaktori.

I napriek doterajším početným čitateľským vydaniam jednotlivých žánrov ústnej prózy na Slovensku (spomeňme len napríklad edíciu *Ľudové umenie na Slovensku* vo vydavateľstve Tatran), doteraz absentovala vedecká edícia autentickkej folklórnej prózy. Projekt *Slovenské ľudové rozprávky I.-III.* túto medzeru zaplnia na vynikajúcej odbornej úrovni. Dielo okrem svojho vedeckého významu poskytuje i bohatý materiál pre účely výučby či pre umeleckú prax a prispieva tak k obrazu o slovenskom rozprávačskom fonde v rámci európskeho kultúrneho dedičstva.

Výber textov a vedecké komentáre k nim v publikácii *Slovenské ľudové rozprávky I.-III.* sú vlastne akýmsi atlasom slovenskej ľudovej prózy z prvej polovice 20. storočia. Okrem vedeckej hodnoty študijného materiálu pre folkloristické bádanie sú tiež zaujímavým a inšpirujúcim čítaním. Sú však možno aj zdrojom návratu látok či motívov do súčasného rozprávačského repertoáru. V každom prípade sú vynikajúcim prameňom po-

znania jednej vývinovej etapy ústnej slovesnosti, ako súčasť národného kultúrneho dedičstva. Treba veriť, že tretí zväzok edície, ktorý je venovaný ľudovej próze z východného Slovenska, uzrie svetlo sveta čo najskôr a zavŕši tak projekt, ktorý je z viacerých hľadísk v európskom kontexte ojedinelý. Bude to symbolický pomník vedecko-pedagogického diela profesora Franka Wollmana na poli folkloristiky a veľmi konkrétnej česko-slovenskej spolupráce.

LITERATÚRA

- BENEŠ, B.: *Folklorista Frank Wollman*. In: M. Leščák (ed.): *K dejinám slovesnej folkloristiky*. Nadácia Prebudená pieseň, Bratislava 1996, s. 90-99.
- BYSTRICKÝ, V.: *Českí zamestnanci na Slovensku v rokoch 1938-1939*. In: Zelinová, H.(zost.): *Česi na Slovensku*. Martin 2000, s. 17-32.
- CZAMBEL, S.: *Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov*. Turč. sv. Martin, 1906
- DOLAN, O., BARTL, J.: *Bratislavská univerzita v rokoch 1938-1945*. In: *Sborník FF UK Historica*, XVII, 1966, s. 3-35.
- FILOVÁ, B., GAŠPARÍKOVÁ, V.(eds.): *Slovenské ľudové rozprávky I.*. Veda, Bratislava, 1993.
- Franku Wollmanovi k sedmdesiatinám*. Sborník prací. SPN, Praha, 1958.
- GAŠPARÍKOVÁ, V.: *Wollmanovská zberateľská akcia v rokoch 1928-1944*. In: *Slavia* 1988, č. 4, s. 354-364.
- GAŠPARÍKOVÁ, V.: *Katalóg slovenskej ľudovej prózy I., II.* Bratislava 1991, 1992.
- GAŠPARÍKOVÁ, V.(ed.): *Slovenské ľudové rozprávky II.*. Veda, Bratislava 2001.
- EĽKS, heslo: Frank Wollman. In: *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska II.* Veda, Bratislava 1995, s. 330-331.
- HLÔŠKOVÁ, H.: *Živá voda. (O novej knihe slovenských ľudových rozprávok)*. Rozhovor s PhDr. Vierou Gašparíkovou, DrSc. In: *Národná osveta IV.*, 1994, č. 11, s. 38-39.

- HLÔŠKOVÁ, H.: *Teaching Folkloristics at Universities in Slovakia*. In: *Traditional Culture as a Part of the Cultural Heritage of Europe*. Ed.: Z. Profantová. Bratislava, 2003, s. 45-54.
- KILIÁNOVÁ, G.: *Centrálny archív ľudovej prózy a jeho počítačové spracovanie*. In: Hlôšková, H., Krekovičová, E. (eds.): *Folklórne žánre – archívy- katalógy*. Bratislava, 1991, s. 153-170.
- KRIST, J. (ed.): *Neničte archívy! Současné metody dokumentace lidové kultury a digitalizace získaného materiálu či údajů o něm*. Strážnice, 2003.
- LUNTEROVÁ, G.: *Stav folkloristického archívu v Národopisnom ústave SAV*. In: Hlôšková, H., Krekovičová, E. (eds.): *Folklórne žánre – archívy- katalógy*. Bratislava, 1991, s. 147-153.
- MICHÁLEK, J.: *Dejiny etnografie a folkloristiky (Postavy, diela, inštitúcie)*. Scriptum. Bratislava, 1990.
- PARENÍČKA, P.: *České osobnosti vo vzťahu k Slovensku zastúpené v Slovenskom biografickom slovníku*. In: Zelinová, H.: *Česi na Slovensku*. Martin, 2000, s. 73-82.
- PODOLÁK, J.: *Jubileum národopisu na Univerzite Komenského v Bratislave*. Český lid, 78, 1991, č. 3, s. 222-226.
- POLÍVKA, J.: *Súpis slovenských rozprávok. I-V*. Turčiansky sv. Martin, 1923-1932.
- SBS, heslo: *Wollman, Frank*. In: *Slovenský biografický slovník*. VI. Martin, 1994, s. 397-340.
- RYCHLÍK, J.: *Česi na Slovensku v letech 1918-1938*. In: Zelinová, H. (ed.): *Česi na Slovensku*. Martin, 2000, s. 5-17.
- ŠISLER, S.: *Odchod českých státních zaměstnanců ze Slovenska v letech 1938-1945*. Český lid, 76, 1989, č. 4, s. 231-238.
- WOLLMAN, S.: *Osobní vzpomínky na Matyáše Murka*. In: *Murkova epocha slovenské filologie*. Slavia 72 (2003), seš. 1. Praha, 2003, s. 5-12.

Príspevok bol spracovaný v rámci grantového projektu VEGA 2/3030/23 K dejinám a dynamike vývinu tradičnej nehmotnej kultúry na Slovensku v kontexte súčasnej postmodernej európskej kultúry.

